

MIOČANSKI ANĐELI I LICITARI



NAŠ MALI PRIRUČNIK



Pripremile:

Zrinka Mavračić, Vesna Ovčina,

Zrinka Pandžić i Mirjana Zadro

školska godina 2023./2024.

U V O D

Vuna

je zbog svojih svojstava izrazito svestrana u primjeni. Evo nekih njenih obilježja:

- predstavlja odličnu izolaciju od topline, hladnoće, zvuka, vibracija, statičkog elektriciteta, prljavštine i mirisa;
- ne gužva se, ne gori, ali diše;
- odbija vodu i apsorbira vlagu;
- rastezljiva je, ali stabilnog oblika;
- čvrsta je, ali prozračna.

File ili pust

su u Europi koristili Grci, potom Rimljani. Centar proizvodnje fine vune bila je Španjolska. Feničani i Rimljani doveli su je na taj prostor, a Mauri stvorili bazu za uzgoj Merino ovce, što je sve do 1751. bilo isključivo vezano za Španjolsku. Za izvoz merino ovce bila je predviđena smrtna kazna.²

File je:

- **ekološki** (obnovljiv, ne treba kemijsku obradu, biološki je razgradiv);
- **ekonomičan** (moguća izrada na svim kontinentima, obradivo uz vrlo malo dodatka);
- **holistički** (osim razvoja kreativnosti i ručne izrade nudi i želju za otkrićem, dodir s vunom ima izuzetno smirujući, a proces filcanja, meditativni efekt² – npr. izrada igračkica).

Filcanje

je postupak izrađivanja najstarije tkanine na svijetu. Tisućljetna tradicija, posebno se može vidjeti na prostoru Male Azije (Turske) i Kirgistanu. Nomadi bi privezali smotak predfilcanog materijala za konja, a jahanje kroz stepu učinilo bi svoje. Iako je šator od filca (jurta) bio prostran, mogao se postaviti za sat vremena. Iako su ga nosila dva konja ili dvije deve, pri čemu je debljina filca od 1 do 2 centimetra davala jednaku toplinsku izolaciju kao 6 centimetara cigle.²

Zanimljiva nalazišta:

- Konya, 6. tis. pr. K. – nađeni su ostaci prešanih životinjskih dlaka, možda filca, ali to je samo nagađanje;
- iskopine iz 3. tis. pr. K. otkrile su filcane tepihe (što govori o velikoj izdržljivosti tkanine) – poklapa se vremenski sa selektivnim uzgojem ovaca u Mezopotamiji, tj. na Srednjem istoku;
- u ledu sibirskih brda pronađen je nalaz koji uključuje filc, star 2500 godina;

- u Europi su u keltskim i germanskim grobovima pronađeni predmeti izrađeni od filca iz željeznog doba te filcane plaševi i kape germanskih ratnika;⁴
- rađene su vojničke kape, pastirski kaputi, tepisi, šatori-jurte, čak je i Homer liku Odiseja, ne bez razloga, stavio na glavu kacigu podstavljenu filcom;^{1,2}
- posebnu ulogu imaju šeširi – oni su se svugdje održali.¹

Suho filcanje razvilo se korištenjem strojeva u 19. st. (na jednom stroju moglo je istovremeno filcati 250 000 igala), ručni rad do izražaja je došao kasnije.

U 20. st. uradci od filca ulaze u muzeje.¹

Vrste vune

Nisu sve vune iste. Kvaliteta vune ne ovisi samo o rasi ovce, nego i o podneblju u kojem ovca raste. Pojedine vrste vune mogu se jako razlikovati (Slike 1. – 7.).



Slika 1. Vuna za punjenje – najčešće od manje kvalitetnih dijelova runa i ostataka koji nisu brižno očišćeni.



Slika 2. Runo brdske ovce – dolazi u nijansama bijele, smeđe i crne boje, ali crno runo može biti i bojano.



Slika 3. Češljano vlakno merino ovce – grublja vrsta.



Slika 4. Finija vrsta merino vlakna (debljine 27 – 28 mic).



Slika 5. Australijski merino
(14 mic, superfini).



Slika 6. Mohair „vuna“ angora koze.



Slika 7. (a) Lička vuna
Pasmina ovce za meso koja u grubljoj klimi daje i grublju vunu. Vuna je čvrsta i otporna, a uglavnom se baca.



Slika 7. (b) Lička vuna
Ne filca se dobro, ali se odlično prede i fantastična je za izradu raznih vrsta tkanja i pletiva.

Vuna se može obojati raznim tehnikama, posebno prirodnim bojama biljnog i životinjskog porijekla, koje pružaju beskonačne mogućnosti nijansiranja (s manje ili više kontrole).

„Svaka klimatska zona, svaki krajolik naše Zemlje ima vlastiti jezik boja, i uzbudljivo je saznati koje boje „zvuče“ u neposrednoj okolini. U srednjoeuropskom prostoru to su uglavnom žuta, žuto-narančasta, žuto-zelena i tonovi smeđe i roza. Netko bi mogao pitati: „Zar tako malo?“. Treba odgovoriti da su nijanse i tonovi unutar toga spektra nevjerovatno bogati, samo ako se kvalitetu boje zna prepoznati.“¹



Slika 8. Kemijski bojana vuna.



Slika 9. Prirodno bojana vuna, takozvana „bajkovita vuna“, od koje se teško dva puta može se kupiti ista nijansa.

Koju ćemo vunu izabrati? Za samo filcanje nečešljano runo je u pravilu bolje od češljanog, fino češljana vuna odlična je za izradu vila, kose ili figura dugodlakih životinja, lička vuna odlična je za tkanje. Bitno je osjetiti pod rukom kako se ponaša, biti s vunom u suradnji, iskoristiti njezina posebna svojstva za posebne efekte.

1 Lang, Marlène. Filzkunst Tradition und Experiment. Haupt Verlag, 2003.

2 Rahner, Monique. Praxiswissen Filzen. 3. ed., Frechverlag GmbH, 2021.

3 Karl, Maria, and Karl-Schurian, Andrea. Faerben und Filzen fuer jederman. Leopold Stocker Verlag, 1996.

4 Wolk-Gerche, Angelika. Maerchenwolle. 2. ed., Verlag Freies Geistesleben, 2000.

PRVI KORACI – MOTANJE VUNE

Andeo

Napravili smo tri anđela od triju različitih vrsta vune: ličkog runa, runa njemačke brdske ovce i češljanog pramena merino ovce.

Postupak je uvijek isti. (Slike 1. – 11.)



Slika 1. Odvojimo pramen nešto više od dvostruke duljine budućeg anđela. Debljina ovisi o željenoj punoći tijela i haljine. Vuna je čvrsta – grubom silom teško ćemo je razdvojiti, ali ako smo nježni, lako ćemo odvojiti pramen. Povlačenjem ga malo stanjimo u sredini.



Slika 2. Na sredini pramena zavežemo lagani čvor i presavijemo vunu preko njega – to će biti glava anđela.



Slika 3. Oko vrata zavežemo podulji komad srebrnog konca. Čvor se nalazi sa stražnje strane. Ako radimo od ličke vune, uzet ćemo grublji konac, a za merino pramen uzet ćemo finiji.



Slika 4. Otvorimo haljinu, pripreмимо vunu za krila i ruke.



Slika 5. Postavimo krila i ruke između dva sloja haljine i zaklopimo je.



Slika 6. Držimo anđela oko struka i prekrizimo srebrne niti sa stražnje strane.



Slika 7. Prekrizimo niti oko struka s prednje strane i zavežemo sa stražnje.



Slika 8. Preklopimo vrhove ruku prema unutra i zavežemo koncem ili stisnemo vunom.



Slika 9. Nježno, ali odlučno oblikujemo krila i haljinu i postavimo ruke na pravo mjesto.



Slika 10. Iglom ili kukicom provučemo srebrni konac kroz vrh glave i zavežemo, kako bi se anđela moglo objesiti.



Slika 11. (a) Anđeli su gotovi.
Anđeo od merino vune zbog dugih
paralelnih niti izgleda profinjeno.



Slika 11. (b) Anđeli su gotovi.
„Lički“ anđeo, zbog čvrstih niti koje se
mogu razmaknuti, izgleda eterično.
Primjećujemo da je anđeo od ličke vune
dovoljno čvrst da može i sâm stajati!

Ovca

Iskustvom izrađivanja došli smo do zaključka da je ovcu najbolje raditi od malo finijeg runa – niti će lijepo ulaziti jedna u drugu bez prugastog efekta koji bi mogao dati češljani pramen, a istovremeno neće stršati iz oblika ako vuna nije jako gruba.

Evo kako to radimo (Slike 1. – 15.).



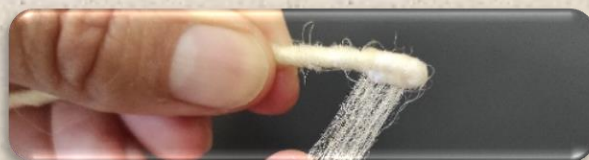
Slika 1. Pripremimo dugačku trakicu vune, ne preširoku, no ne smije biti ni pretanka, kako se ne bi pretvorila u nit.



Slika 2. Uzmemo čistač za lulu i oko njega omatamo trakicu vune. Najbolje je držati vunu u jednoj ruci između palca i kažiprsta, a drugom rukom vrtjeti štapić, pazeći da nit bude napeta, ali da se ne počne stanjivati.

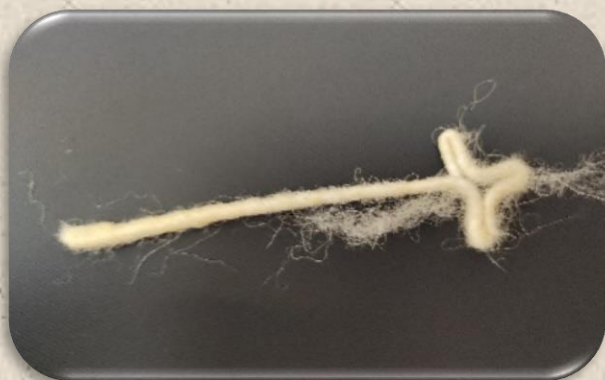


Slika 3. Kad dođemo do kraja štapića, počnemo se vraćati natrag.



Slika 4. Savinemo kraj štapića i nastavimo motati preko oba dijela štapića. Na taj ćemo način izbjeći na nam kraj štapića bude oštar. Pazimo da se na pregibu štapić ne vidi, treba biti potpuno pokriven vunom.

Završimo potpunim omatanjem ostatka vune oko štapića.



Slika 5. Drugi kraj štapića savinemo prema predlošku.



Slika 6. Uzmemo mali pramen vune i njime učvrstimo oblik.



Slika 7. Među prstima smotamo kuglicu i postavimo je ispod buduće glave, kako bi dobila punoću. Pripremimo pramen vune od kojeg ćemo napraviti glavu.



Slika 8. Nategnemo pramen preko glave, pazeći da vrh ne proviri kroz vunu i čvrsto primimo jednom rukom



Slika 9. Drugom rukom odvojimo tanki dio pramena od onog koji smo postavili i čvrsto omotamo oko vrata. Motamo dok ne potrošimo svu vunu koju smo uzeli.



Slika 10. Omotamo još dva štapića, ali pritom savinemo oba kraja – to će biti noge.



Slika 11. Čvrsto omotamo štapiće oko tijela, pazeći da nam noge budu približno jednako duge.



Slika 12. Novim pramenom učvrstimo oblik.



Slika 13. Između nogu stavimo smotuljak vune kako bi se popunilo tijelo.



Slika 14. Širokim pramenom omatamo ovcu sa svih strana, počevši preko nogu, a onda u svim mogućim smjerovima, pazeći da pramen ne prijeđe u nit.



Slika 15. Svaki novi sloj hvatat će se na prethodni. Korekcije oblika dobivamo čvršćim motanjem ili prelaskom preko nogu ili repa.



Slika 16. Savinemo uši i repić prema dolje, namjestimo noge kako treba i ovca je gotova. (Ljepšu ovcu dobit ćemo ako ju još malo pomazimo.:)

Naučili smo omatati vunom čistače za lulu, motati vunu i vezati je vlastitim nitima. To će nam uvijek biti korisno.

SUHO FILCANJE

Niti vune nisu ravne, one imaju na sebi ljuskice koje izgledaju poput malih kvačica. Kod suhog filcanja niti se čvrsto isprepliću i tim *kvačicama* ostaju vezane jedna uz drugu. Rezultat je gusta, čvrsta tkanina ili figura čiju tvrdoću možemo regulirati stupnjem filcanja. Figura po potrebi može postati jako, jako tvrda.

Proces se ne odvija sam od sebe. Ispreplitanje vune radi se posebnim iglama za filcanje, koje su izuzetno tanke i oštre, a na svojem radnom dijelu imaju zareze poput udica. Taj dio se ubada u vunu, hvata niti i isprepliće ih.

Igle uglavnom imaju trokutasti, ponekad kvadratni ili zvjezdasti presjek, a na rubovima su zarezi (Slika 1). Dijele se po finoći (promjeru), broju, rasporedu i obliku zareza. Igle s manje zareza su preciznije, zarezi bliže vrhu daju glađu površinu, puno zareza daje lakši prolaz kroz debelu tkaninu i brži rad (Slika 2.)



Slika 1. Jako povećan vrh igle s 3 zareza na svakom od 3 brida. Radi se o brzoj igli, koja se često koristi za filcanje grube vune u početnoj fazi, za modeliranje dubokih udubina ili stvaranje dlakavih površina.



Slika 2. 16 vrsta igala za različite svrhe obilježene bojama.

Iglu držimo za gornji dio između palca i kažiprsta, a stabilnost joj dajemo podržavanjem srednjim prstom (Slika 3). Uvijek ubadamo paralelno s duljinom igle jer bi tanka igla puknula. Jasno je odmah i da ne držimo iglu u blizini očiju. Treba pripaziti kako držimo predmet na kojem radimo kako ne bi došlo do nezgode i ozljede prstiju. Ne samo da boli, nego nam krv može uništiti rad. Kad god možemo, koristimo podlogu kao na *Slici 2.*, ali jako dobro mogu poslužiti i komadi stiropora.



Slika 3. Držanje igle.



Slike 4. Oblikovanje iglicom - na početni oblik figure dodaju se manji dijelovi.



Slike 5. Ukrašavanje drugih radova suhim filcanjem.



Slike 6. Gotovi radovi.

Filcanjem iglom mogu se oblikovati šake na anđelima i modelirati dijelovi poput struka i krila. Iglom možemo crtati, slikati, stvarati najrazličitije efekte kombinacijom različitih stupnjeva filcanja i načina motanja.

MOKRO FILCANJE

Mokro filcanje najstariji je način dobivanja tkanine. Ispreplitanje niti potiče se uporabom sapuna otopljenog u vodi, pri čemu dolazi i do kemijske reakcije. Treba paziti da sapunica ne bude preslaba, ali ni prejaka, a važna je i optimalna temperatura vode (takva da još možemo relativno ugodno umočiti ruku). Ako je voda prevruća, vuna će se početi filcati prebrzo i dobit ćemo neželjene efekte. Obično se koristi ribani sapun za pranje ruku, odlični rezultati postižu se s tekućim sapunom od maslinovog ulja, a sasvim dobro može poslužiti i tekuće sredstvo za pranje suđa.

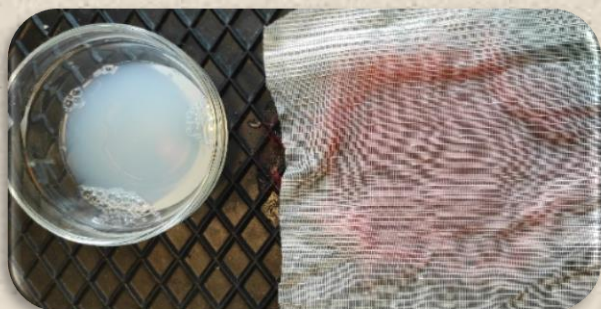
Licitarско srce



Slike 1. Izrežemo željeni oblik srca od tankog kartona (npr. mapa za dokumente) i prekrijemo ga tankim listićima vune, slažući ih poput crijepova na krovu, na način da se sve niti pružaju u istom smjeru. Vuna treba ići preko ruba šablone za 1 – 2 centimetra



Slike 2. Na prvi sloj na isti način stavimo još nekoliko slojeva, tako da su niti u sljedećem sloju uvijek okomite na prethodne.



Slika 3. Rad prekrijemo plastičnom mrežicom (komadić starih zavjesa) i namočimo toplom sapunicom. Mrežica nam služi da se vuna ne pomiče pri izradi.



Slika 4. Lagano počnemo trljati što većom površinom prstiju, u početku sasvim lagano, bez pomaka, a onda sve grublje). Pazimo da ne trljamo vrhovima prstiju, jer bi se vuna na tom mjestu mogla neujednačeno stanjiti. Rad pridržavamo drugom rukom da se čvršće i čvršće, krećući se od van prema unutra (ne želimo da se rad ode vuna ne pomiče. Rub izvan šablone ostaje suh!



Slike 5.
 Nakon 10-ak minuta bismo trebali moći pažljivo podići mrežicu i rad okrenuti. Vunu koja prelazi rubove šablone lagano presavinemo na novu, prednju stranu. Ne zatežemo jer će se vuna filcanjem ionako stegnuti oko šablone.



Slike 6. Ponovimo cijeli postupak na drugoj strani, okrenemo i opet presavijemo rubove, pazeći da pritom ne nastanu nabori. Ako je rub ostao suh, bit će nam lakša izrada. Nastavimo filcati s jedne i druge strane, po potrebi na početku koristeći mrežicu. Hladnu sapunicu odstranjujemo blagim pritiskom ručnikom i po potrebi dodajemo toplu. Nakon nekog vremena uzmemo rad u obje ruke i sve grublje trljamo. Posebnu pozornost obraćamo na rubove koje trljamo okomito na površinu srca, kako bi se dobio lijep prijelaz s jedne strane na drugu.



Slika 7. Filcanje je gotovo kad je moguće po sredini uhvatiti rad i podići ga, a da se niti ne počnu odvajati. Srce je potrebno isprati pod laganim mlazom mlake vode i ocijediti.



Slike 8.
 Odredimo stražnju stranu srca i na sredini napravimo rez do šablone. Šablonu, dok je još mokra i mekana, izvadimo pincetom.



Slika 9. Stavimo srce na sušenje.



Slika 10. Kad se osuši, napunimo srce vunom i zatvorimo otvor pomoću igle za filcanje. Iglu ubadamo paralelno s površinom, istovremeno stišćući otvor drugom rukom. Na mjesta gdje je vidljivo manje vune, po potrebi dodajemo jedan ili više tankih slojeva vune i pričvrstimo tehnikom suhog filcanja.



Slika 11. Ukrase izrađujemo tehnikom suhog filcanja, a ogledalce zalijepimo ljepilom za kamenčiće.



Slika 12. Za trakicu priredimo dugački (ne pretanak) pramen vune u željenoj boji (bojama), namočimo ga toplom sapunicom i valjamo prstima po podlozi dok ne dobijemo čvrstu trakicu. Pričvrstit ćemo je iglom.



Slika 13. Gotovo licitarsko srce.

Šareni cvijet



Slika 1. Uzmemo pramen vune i napravimo na njemu čvor.



Slika 2. Ostatak pramena omotamo oko čvora i sve umočimo u toplu sapunicu.



Slika 3. Kotrljamo kuglicu između dlanova dok ne postignemo željeni stupanj filcanja.



Slika 4. Omotamo kuglicu dovoljno debelim slojem vune druge boje i ponovimo postupak. Nastavljamo s kombiniranjem boja po želji.



Slika 5. Napravimo nešto kraću trakicu nego za licitarsko srce, krajevi su joj suhi.



Slika 6. Provučemo trakicu kroz aljku privjeska, razmjestimo suhi dio po površini kuglice, pokrijemo ga tankim slojem vune iste boje.



Slika 7. Zafilcamo zadnji sloj kao što smo to radili za bilo koji prethodni sloj.



Slika 8. Zarežemo kuglicu skalpelom – dva okomita reza.



Slika 9. Gotov cvijet. Ako ga želimo koristiti kao privjesak ne mora biti toliko čvrst kao npr. za privjesak za ključeve. Ako smo pojedine slojeve čvrsto filcali dobit ćemo latice koje se odvajaju, u suprotnom će se držati zajedno.

POTICAJ ZA KRAJ

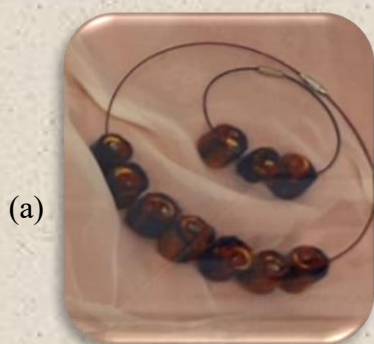
Kombinacijom tehnika koje smo naučili možemo izraditi i neke uporabne predmete, torbice, slike, čak i odjeću. Kad polažemo vunu možemo izraditi raznobojne uzorke. Za fiksiranje si možemo pomoći iglom (raditi na podlozi od stiropora ili spužve). Ako nismo izuzetno vješti, detalje ćemo ipak morati napraviti naknadno iglom, jer će nam se pomicati dok filcamo.



Slike 1. Grublji dio slike radi se tehnikom mokrog filcanja, prije samog močenja manji dijelovi mogu se lagano pričvrstiti iglom. Detalji se rade iglom, tehnikom suhog filcanja. Specijalni efekti mogu se postići različitim vlaknima i stupnjem filcanja.



Slika 2. Slika može biti i trodimenzionalna.



Slike 3. Nakit. (a) Kao što se rade slojevite kuglice, može se napraviti i slojeviti valjak. Od njega se mogu nožem ili skalpelom rezati elementi za nakit. (b) Neki elementi mogu se oblikovati suhim filcanjem u obliku za kekse, kao cvijet na slici.

Ako radimo šuplje objekte (etui za mobitel ili naočale, pernicu, vrećicu, novčanik...), koristimo plastične šablone koje se ne rastapaju (odličan izbor je folija s mjehurićima za pakiranje, a za deblje predmete, koristi se podloga za gimnastiku). Na kraju prve faze šablonu izvadimo i rub dobro obradimo sapunicom (možemo si pomoći iglom). Nastavimo filcati s unutarnje strane.

Uzeti treba u obzir da se filcanjem vuna skuplja (i do 30%!). Svaka šablona zato mora biti veća, a i nakit će biti manji nego kad smo počeli.



Slike 4. Torbica.

Ako predmete poput torbice želimo redovito upotrebljavati, one moraju biti čvrste. Kad mislimo da smo pri kraju, zapravo tek počinjemo: gnječimo, trljamo, prostiremo na ručnik, motamo preko štapa i valjamo u prvom, potom u okomitom smjeru na prvi. Gotovo je kad je čvrsto kao tkanina i kad se više ne smanjuje.

Naknadne aplikacije iglom bolje je raditi u ranijoj fazi filcanja, jer će se tada čvršće primiti.

Želimo vam mnogo zabave, kreativnosti i opuštanja!

Vuna vam sve to može pružiti!